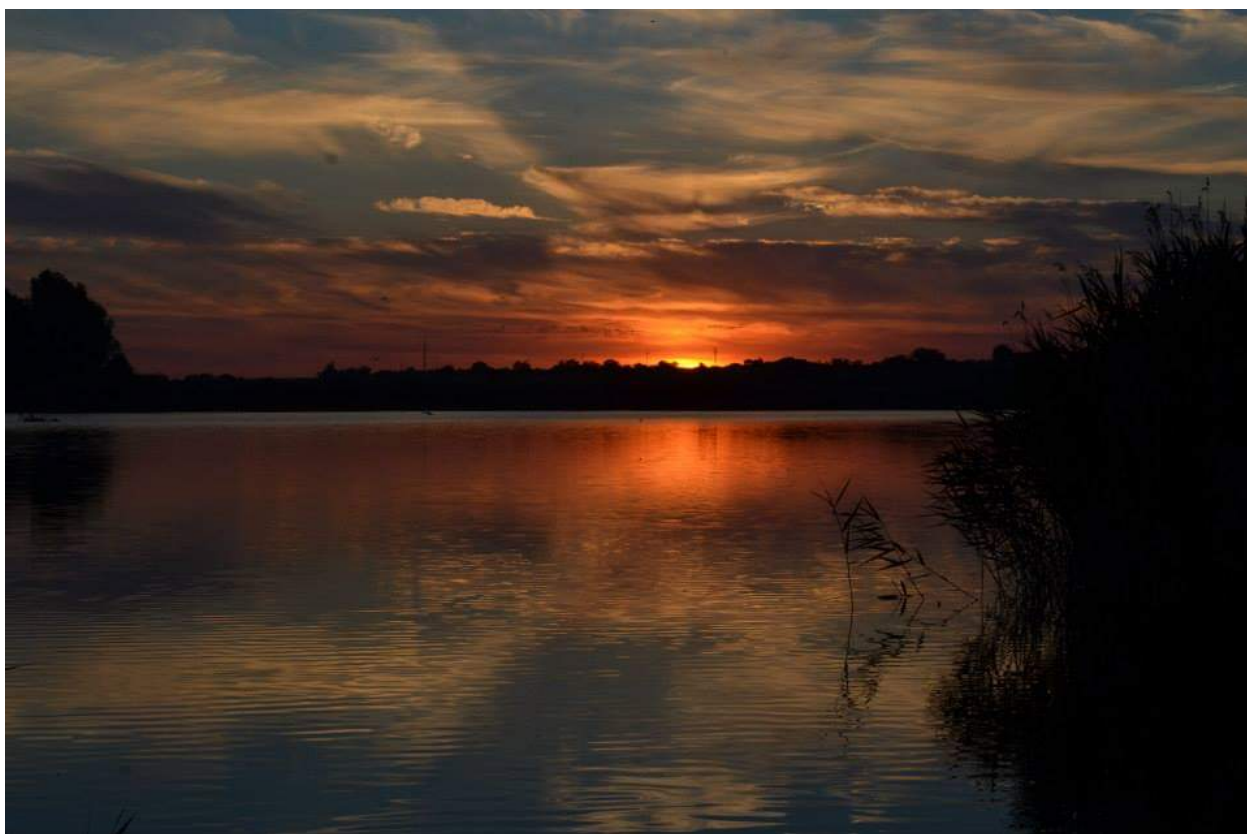

ПЛАН УПРАВЉАЊА
Специјалним резерватом природе „Краљевац“
за период 2020 - 2029. године

Делиблато, 20.02.2019. године

УВОД

Законски основ за израду Плана управљања Специјалног резервата природе "Краљевац" садржан је у одредби члана 53. Закона о заштити природе (Сл.гласник РС, бр.36/09, 88/10 и 91/10-испр. и 14/16).

Непосредан основ и оквир за спровођење Плана управљања Специјалног резервата природе садржан је у Уредби о заштити Специјалног резервата природе " Краљевац " (Сл.Гласник РС број 14/09).

Доношење вишегодишњих и једногодишњих Планова управљања заштићеним подручјем омогућује савремен и ефикасан начин очувања и унапређења заштићеног природног добра, као и његово коришћење у складу са основном наменом.

Као подлога за израду Плана управљања Специјалног резервата природе "Краљевац" коришћени су елаборати о заштити природног добра, расположива документација, литературни подаци, резултати праћења стања заштићеног природног добра, као и досадашња искуства у заштити и управљању природним добром.

Приказ главних природних и створених вредности

и природних ресурса

Природно добро се налази у јужном Банату, на рубу Делиблатске пешчаре, делом на лесној тераси, а делом у зони контакта лесне терасе и делувијума – лесоидних алеврита и пескова.

Добро чине три еколошке целине: «Обзовик» долина настала речном ерозијом, «Спасовина», пашњачка површина на лесној тераси и део водотока «Краљевац».

Основне природне вредности огледају се вредним геоморфолошким и хидролошким појавама и присуству врста природних реткости флоре и фауне значајних како у националним тако и у међународним оквирима.

Флористичке одлике

Флора Краљевца до сада није истраживана тако да не постоје литературни подаци о флористичким карактеристикама и посебним вредностима.

На основу истраживања у једногодишњем вегетационом периоду (летњи и рано јесењи аспект) може се закључити да флору овог подручја одликује разноврсност због присуства различитих екосистема од отворених водених површина Краљевца до мочварних, заступљених на острвцима, пливајућим острвима и његовом приобаљу. Исто тако фрагменти мочварних екосистема обрастају обале потока Обзовика док су на падинама присутни елементи влажних и долинских ливада. Завршни делови долине према Делиблатској пешчари осликавају падине са деградованом степом. Поред тога на Спасовини тзв. Вашаришту је деградовани антропогени простор пашњака са продором представника коровске и рудералне флоре.

У флори водених макрофита са релативно малим бројем врста најзаступљенија је група водених биљака реликтог обележја у овом делу Европе као што је: дрезга (*Ceratophyllum demersum*), кроцањ (*Myriophyllum spicatum*), водене леће (*Spirodella polyrrhiza*, *Lemna trisulca*, *Lemna minor*), подводница (*Najas marina*) и *Zanichellia palustris*. Такође је због велике отворене површине воде, са дубином од 3 – 7 метара, развијена сиромашна флора водених макрофита, како у погледу броја врста тако и њеној покривности.

Од посебног значаја за подручје Краљевца је појава до сада најмасовнијег обрастања ретке врсте мочварне папрати *Thelypteris palustris* Schott на нашим просторима. Ова низијско-монтана биљка је широког распрострањења, циркумполарна до космополитска врста (Soo, 1964). Расте углавном у целој Европи (Jalas et Suominen, 1972) с тим што је у Средоземној области слабије заступљена (Hegi, 1965). Развијена је и на континентима Северне Африке (Алжир), Азије и Северне Америке где испољава инфраспецијско варирање са већим бројем подврста и варијетета (Tutin, 1964.) Као мочварна биљка расте поред река, језера, на тресавама, у влажним и мочварним шумама и ливадама (Сарић, 1992).

У Србији је угрожена врста због нестајања њених исконских мочварних станишта. Заштићена је као природна реткост Уредбом о заштити природних реткости («Сл. гл. Р

Србије» бр.50/93) и налази се на списку Црвене листе флоре Србије. На основу степена угрожености по IUCN класификацији је одређена као рањива (VU) врста.

Према Флори Србије (Вукићевић, *ed* Сарић, 1992) распрострањена је на: Обедској бари, Делиблатској пешчари (Константинова бара, Врела), Црној бари код Ковина, околини Новог Сада (Ратно острво), Србобрану, Бачу (Мостонга), ритови код Каћа, Неготинском риту, Великом штрбцу (Пецка бара), Дебелом лугу код Мајданпека, Језеру Блаце и Семетешком језеру код Крушевца. За поједине локалитете у Војводини као што су Константинова бара на Делиблатској пешчари, Ратно острво и баре код Каћа у околини Новог Сада је познато да су уништени. Други налази нису са сигуношћу потврђени тако да је распрострањење ове врсте недовољно испитано.

Присутна је на Обедској бари (Јанковић, 1974), а новијим истраживањима, на основу усмених саопштења аутора, јавља се на водотоку Јегричке и Старог Бегеја (Боришев, 2004), Бељанској бари и Краљевцу (Стојшић, 2004). Разматрајући податке о величини популација на другим локалитетима може се закључити да је подручје Краљевца највеће до сада забележено станиште ове врсте папрати. Јавља се масовно у делу водотока иза острва тзв. Велике греде у правцу црквице, на острвцима између којих се провлачи лавиринт уских канала. Густе бусенови обрастају ивичне, а негде и централне делове острваца са трском, усколисним рогозом и врбом ивом. Према информацијама добијеним од локалног становништва на овом делу водотока избијају подземна изворишта повезана са изворима на обали Краљевца и директно су у вези са водама Обзовика који се у непосредној близини улива у Краљевац. Као значајно станиште ретке врсте овај део Краљевца је одређен за подручје режима I степена заштите. Поред овог микростаништа мочварна папрат расте у Краљевцу у виду усамљених бусенова на великом пливајућем острву и појединим острвцима у делу водотока од Делиблата према брани.

Међу мочварним врстама евидентирани су представници реликтне породице шиљева Сурегасеае, црвеномрки шиљ (*Puceus serotinus*) и гроњасти шиљ (*Puceus glomeratus*) на ободним деловима пливајућих острва у водотоку. Према многим ауторима ова група медитеранских биљака представља директне остатке врста из субтропског периода терцијара (Славнић, 1956; Обрадовић, 1987). *Puceus serotinus* припада групи ретких врста са Црвене листе флоре Србије за коју је одређен статус рањиве врсте (VU) врсте. Отуда је предложена за заштиту у новој Уредби која је у поступку израде. Јавља се на обалама бара, канала и речних рукаваца, док је *Puceus glomeratus* карактеристичан за плићак на обалама речица и бара са песковитом подлогом. Ову врсту породице шиљева проналазимо на пливајућим острвима уз саму ивицу у контакту са отвореном површином воде. Претпоставља се да у настанку острва поред накупљања материјала на пањевима, коренских остатака и детритуса важну улогу има и накупљање и таложење песка на острвцима и пливајућим острвима у Краљевцу.

У долини **Обзовика** забележено је неколико интересантних представника степске флоре каква је типична понтска врста удовичица (*Scabiosa ucranica*). Ова врста се спорадично јавља у Војводини (Godicl, 1980).

Према доступним подацима из литетатуре постоје старији подаци о њеним налазима у Војводини (Zorkoczy, 1896; Prodan, 1915; Kovacs, 1929), а новији се односе на подручје Фрушке горе и околине Новог Сада (Обрадовић, 1961, 1966; Обрадовић и сар., 1974). Забележена је у флори Делиблатске пешчаре (Гајић, 1983). На подручју Обзовика су уочене велике групе субпопулације која је изузетно бројна и уочљива на обалама Обзовика, нарочито на местима запарложених башта, на самом ободу долине. Овај налаз је утолико значајан јер су новији подаци о овој биљци на Делиблатској пешчари мање познати.

У долини Обзовика, уз сам водоток кога обрастају остаци поплавних шума са белом врбом, врбом ракитом и јасеном забележене су лековите биљне врсте које су заштићене Наредбом о стављању под контролу коришћења и промета дивљих биљних и животињских врста («Сл. гласник Р Србије» бр. 17/99). Ове биљке су и официјалне врсте фармакопеје које се примењују у званичној фитотерапији, односно медицинској терапији. Такве су: анђеоски корен (*Angelica archangelica*), бели слез (*Althea officinalis*), кантарион (*Hypericum perforatum*), хајдучка трава (*Achillea millefolium*), бели глог (*Crataegus monogyna*), ивањско цвеће (*Galium verum*), разводник (*Solanum dulcamara*), врбена (*Verbena officinalis*) и петровац (*Agrimonia eupatoria*). Најинтересантнија је врста анђеоског корена, *Angelica archangelica* коју у Војводини ретко налазимо на њеним малобројним стаништима Фрушке горе и Вршачких планина. Расте обично са појединачним примерцима уз потоке, а исто тако је евидентирана уз водоток Обзовика. Од других заштићених врста на подручју Краљевца сусрећу се: мајкина душица (*Thymus sp.*), ситна нана (*Mentha pulegium*), водопија (*Cichorium intybus*), бели тетрљан (*Marurubium vulgare*) и др.

Ихтиофауна Краљевца

Детаљном анализом рибе заједнице акумулације “Краљевац”, у периоду од 2009. до 2018. године регистровано је 25 врста (Табела 1).

Табела 1. Квалитативни састав и биомаса ихтиофауне рибарског подручја СРП “Краљевац”

Vrsta	br. ind.	%	biomasa (g)	%
Fam. Cyprinidae				
<i>Aspius aspius</i> (bucov)	1	0.02	1300	0.075
<i>Abramis brama</i> (deverika)	79	1.56	44433.4	2.569
<i>Blicca bjoerkna</i> (krupatica)	247	4.89	36502.5	2.110
<i>Cyprinus carpio</i> (šaran)	73	1.44	261096.6	15.095
<i>Carassius carassius</i> (barski karaš)	10	0.20	1001	0.058
<i>Carassius gibelio</i> (srebrni karaš)	947	18.75	688143.2	39.783
<i>Leucaspis delineatus</i> (belica)	56	1.11	150.5	0.009
<i>Rutilus rutilus</i> (bodorka)	236	4.67	8730.8	0.505
<i>Rhodeus amarus</i> (gavčica)	217	4.30	1015.1	0.059
<i>Scardinius erythrophthalmus</i> (crvenperka)	172	3.40	5297.7	0.306
<i>Tinca tinca</i> (linjak)	14	0.28	3467	0.200
<i>Ctenopharyngodon idella</i> (beli amur)	6	0.12	36826.7	2.129
<i>Hypophthalmichthys nobilis</i> (sivi tolstolobik)	29	0.57	116090	6.711

<i>Pseudorasbora parva</i> (amurski чебачок)	133	2.63	618	0.036
Fam. Cobitidae				
<i>Misgurnus fossilis</i> (čikov)	1	0.02	20.3	0.001
<i>Cobitis elongatoides</i> (vijun)	1	0.02	7.9	0.000
Fam. Esocidae				
<i>Esox lucius</i> (štuka)	47	0.93	57642	3.332
Fam. Umbridae				
<i>Umbra krameri</i> (mrguda)	7	0.14	41.3	0.002
Fam. Ictaluridae				
<i>Ameiurus melas</i> (crni patuljasti som)	125	2.47	12545.5	0.725
Fam. Siluridae				
<i>Silurus glanis</i> (som)	81	1.60	377148.9	21.804
Fam. Centrarchidae				
<i>Lepomis gibbosus</i> (sunčanica)	1532	30.32	14484.7	0.837
Fam. Percidae				
<i>Perca fluviatilis</i> (grgeč)	960	19.00	18424.5	1.065
<i>Sander lucioperca</i> (smuđ)	49	0.97	44624	2.580
Fam. Gobiidae				
<i>Babka gymnotrachelus</i> (glavoč trkač)	5	0.10	59.6	0.003
<i>Proterorhinus semilunaris</i> (glavoč cevonos)	24	0.48	64.75	0.004
UKUPNO	5052	100.00	1729735.95	100.000

Квалитативном анализом ихтиофауне акумулације “Краљевац” у узорку је констатовано присуство 25 врста из 24 рода и 9 породица: **Esocidae** (*Esox lucius* - штука); **Umbridae** (*Umbra krameri* – мргуда); **Cyprinidae** (*Cyprinus carpio* – шаран, *Carassius carassius* – барски караш, *Carassius gibelio* - сребрни караш, *Aspius aspius* – буцов, *Abramis brama* - деверика, *Blicca bjoerkna* – крупатица, *Rutilus rutilus* – бодорка, *Scardinius erythrophthalmus* – црвенперка, *Tinca tinca* – лињак, *Pseudorasbora parva* - амурски чебачок, *Leucaspis delineatus* – белица, *Rhodeus amarus* – гавчица, *Ctenopharyngodon idella* - бели амур, *Hypophthalmichthys molitrix* - бели толстолобик, *Hypophthalmichthys nobilis* - сиви толстолобик); **Cobitidae** (*Misgurnus fossilis* – чиков, *Cobitis elongatoides* - вијун); **Siluridae** (*Silurus glanis* - сом); **Ictaluridae** (*Ameiurus melas* - црни патуљаста сом); **Percidae** (*Perca fluviatilis* – греч, *Sander lucioperca* - смуђ); **Centrarchidae** (*Lepomis gibbosus* - сунчаница); **Gobiidae** (*Babka gymnotrachelus* – главоч тркач, *Proterorhinus*

semilunaris - главоч цевонос). Најбројнија је породица шаранки са 14 врста, фамилију гречки, чикова и главоча репрезентују две врсте, док су остале фамилије заступљене са по једном врстом.

Еколошком анализом рибљег насеља језера Краљевац, у индивидуалном уделу, утврђена је доминација врсте из породице породице Cyprinidae (сребрни караш, крупатица, бодорка), Centrarchidae (сунчаница) и Percidae (греч, смуђ). Константована је еудоминација сунчанице са 30%, греча са 19% и сребрног караша са 19%, субдоминантне врсте су крупатица са 4.9%, бодорка са 4.7%, гавчица са 4.3%, црвенперка са 3.4%, амурски чебачок са 2.6% и црни патуљаста сом са 2.5%. Рецедентне врсте су сом (1.6%), деверика (1.6%), шаран (1.4%) и белица (1.1%). Субрецидентне врсте су смуђ, штука, сиви толстолобик, главоч цевонос, лињак, барски караш, мргуда, бели амур, главоч тркач, буцов, чиков и вијун. У масеном уделу доминирају сребрни караш са 40%, сом са 22% и шаран са 15%, затим следе сиви толстолобик са 7%, штука са 3%, смуђ са 2.5%, деверика са 2.5%, бели амур са 2.1%, крупатица са 2.1%, греч са 1.1%, док су сунчаница, црни патуљаста сом, бодорка, црвенперка, лињак, буцов, гавчица, барски караш, амурски чебачок, белица, главоч цевонос, главоч тркач, мргуда, чиков, вијун заступљене са мање од 1%.

Од алохтоних врста регистроване су сребрни караш, бели толстолобик, сиви толстолобик, бели амур, амурски чебачок, које су у европске воде доспеле са Далеког истока, док су црни патуљаста сом и сунчаница у Европу доспеле из Северне Америке. Поред наведених врста присутни су и главочи, главоч тркач и главоч цевонос, који су проширили свој ареал од бракичних вода Црног мора и делте Дунава, све до мренског региона водотока Дунавског слива. Све наведене врсте су се успешно аклиматизовале.

Тренутно стање ихтиоценозе Рибарског подручја на територији СРП “Краљевац”, јасно указује на начин коришћења акумулације од њеног настанка до данас. Акумулација је настала у природној депресији где је пре формирања вештачког језера, било мочварно станиште са карактеристичном ихтиофауном за мочварне екосистеме. Од изразито лимнофилних врста у језеру данас можемо наћи само белицу (*Leucaspis delineatus*), док је бројност врста које су некада биле масовне у овој води, као што су лињак (*Tinca tinca*), барски караш (*Carassius carassius*) и чиков (*Misgurnus fossilis*) драстично смањена услед антропогеног утицаја. У северозападном краку канала Краљевац, где је притисак интродукованих врста мањи, задржали су се услови који још увек погодују мргуди (Умбра крамери).

Испуштањем воде из језера и изловом који се десио деведесетих година прошлог века, драстично је нарушена ихтиофауна језера, на шта указују и подаци Shannon - Wienerovog индекса диверзитета (H') који износи 1.88, максимум SW индекса (maxH) износи 2.996, а индекс о равномерности распореда таксона (J) свега 0.6, што јасно презентује стање рибље заједнице. Велики индивидуални удео малог броја врста, оних који су масовно остали у језеру након излова деведесетих година, а мањи број свих осталих врста.

Орнитофауна Краљевца

Просторна целина «Краљевац»

Водоток Краљевац представља значајно станиште птица водених станишта у окружењу степских и аграрних екосистема јужног Баната. На острву које је обрасло трском се налази мешовита колонија чапљи у којој се гнезде сива чапља (*Ardea cinerea*), мрка чапља (*Ardea purpurea*), гак (*Nycticorax nycticorax*) и жута чапља (*Ardeola ralloides*). У трсци дуж Краљевца појединачно се гнезди чапљица (*Ixobrychus minutus*). Зона отворене воде значајна је за ђубасте гњурце (*Podiceps cristatus*), барске кокице (*Gallinula chloropus*) и црне лиске (*Fulica atra*), као и за патке њорке (*Aythya nyroca*) и глуваре (*Anas platyrhynchos*). Белобраде чигре (*Chlidonias hybridus*) и црне чигре (*Chlidonias niger*), редовно лове на овом локалитету. У густој приобалној вегетацији се гнезди један пар еја мочварица (*Circus aeruginosus*). У трсци се гнезде и птице певачице: четири врсте трстењака (*Acrocephalus sp.*) и мочварна стрнадица (*Emberiza schoeniclus*). На појединачним стаблима врбе уз обалу налазе се висећа гнезда белих сеница (*Remiz pendulinus*).

Пловећа и тресетна острва, не само да представљају куриозитет природног добра у односу на вегетацију, већ су и идеална места гнезђења птица мочварица, недоступна предаторима. Уз то, у густој трсци пловећих острва птице налазе мирно место за ноћивање, нарочито у време окупљања у селидбена јата -на пример ласте.

Краљевац је драгоцен одмориште птицама у зимском периоду и током пролећних и јесењих миграција. Благодарећи изворима, делови водене површине не мрзну ни при највећим зимама, што посебно погодује корморанима, и јатима патака, гусака и лабудова (Anseriformes).

Врсте птица, поменуте у тексту, значајне су у националним и међународним размерама:

1.) Уредба о заштити природних реткости Републике Србије (Сл. Гл. Р Србије 50/93).Путем ове уредбе заштићени су: *Ardea purpurea*, *Ardeola ralloides*, *Circus aeruginosus*, *Chlidonias hybridus*, *Chlidonias niger*, *Remiz pendulinus*, *Emberiza schoeniclus*.

2.) SPEC Category, BirdLife International (1994). Према листи међународне орнитолошке организације (BirdLife International), за врсте птица од значаја за заштиту у Европи:

SPEC 1 - глобално значајне врсте: *Aythya nyroca*.

SPEC 3 - врсте које имају неповољан статус заштите у Европи, али се главнина популације не налази у Европи: *Podiceps cristatus*, *Ardea purpurea*, *Nycticorax nycticorax*, *Ardeola ralloides*, *Ixobrychus minutus*, *Chlidonias hybridus*, *Chlidonias niger*.

3.) IUCN Category. Критеријуми међународне организације за заштиту природе (IUCN) прилагођене југословенским популацијама (Васић, 1995). У категорију *угрожене* - VU, спадају: *Podiceps cristatus*, *Ardea purpurea*, *Ardeola ralloides*, *Ixobrychus minutus*, *Circus aeruginosus*, *Aythya nyroca*, *Chlidonias hybridus*, *Chlidonias niger*, *Emberiza schoeniclus*.

Просторна целина «Спасовина»

Ова просторна целина у оквиру природног добра, са својим високим лесним одсецима, посебно је значајна као место гнезђења пчеларица (*Merops apiaster*), којима околни пашњаци и обала језера, са обиљем летећих инсеката, пружају идеалне услове исхране. Ова врста заштићена је Уредбом о заштити природних реткости Републике Србије, и налази се у СПЕС 3 категорији. Због важности очувања те врсте, неопходно је на овом локалитету забранити копање и изградњу објеката.

Просторна целина «Обзовик»

Долина Обзовика, са постепеним прелазом од степских станишта до остатака поплавних шума са белом врбом, врбом ракитом и јасеном, представља погодно станиште бројних врста птица, посебно из групе певачица. На мањим лесним одсецима нашле су погодно место гнезђења поред пчеларица и ласте брегунице (*Riparia riparia*), које богату хранидбену базу налазе над воденим површинама Краљевца.

Степске ливаде ове просторне целине, које се директно налазају на ободне пашњаке Делиблатске пешчаре представљају, уз присуство текунице и других врста ситних глодара, место исхране сова и дневних птица грабљивица.

Териофауна Краљевца

Териофауну подручја које се предлаже за заштиту карактерише с једне стране постојање раздвојених целина различитих типова екосистема, али и непосредна близина Делиблатске пешчаре са својим геолошким, педолошким, хидролошким и биоценолошким карактеристикама. Мада је окружење простора антропогено измењено претварањем степе у агробиоценозе, енклаве које се издвајају за заштиту обухватају веома вредне, још очуване исконске пределе овога дела Панонске низије.

Мада териофауна Обзовика, Спасовине (Вашариште) и Краљевца није до сада систематски проучавана, постоје литературни подаци који се односе на диверзитет сисара овога дела Баната (Савић et al., 1994) и карактеришу ово подручје, са укупно 30 регистрованих врста сисара, као зону прелазних биогеографских карактеристика између Карпата, Панонске низије, Шумадијског побрђа и Моравско-Вардарске долине и сврставају га у *a priori* центар биодиверзитета и значајан рефугијум биљних и животињских врста, њихових заједница и специфичних екосистема.

Просторна целина Обзовик, представља, условљено рељефом и хидрологијом, постепено прелази са степских пашњака до мезофилних ливадских и мочварних станишта, делимично измењених обрадом земљишта. Стога териофауну овога простора одликују пре свега ретке и угрожене врсте глодара: текуница (*Spermophilus citellus*) и слепо куче (*Spalax leucodon*), обе заштићене као природне реткости у Србији. Обе врсте налазе се на Црвеној листи света (IUCN, 2000) и, као такве, представљају приоритет у заштити генетског фонда сисара наше земље. При томе је важно истаћи да је слепо куче у Војводини опстало само на три раздвојена и острвски изолована подручја – Делиблатској пешчари и очуваним травним стаништима у њеном окружењу, те на ободним деловима Фрушке горе и на Суботичко-Хоргошкој пустари (са изузетно малом популацијом, којој без предузимања мера активне заштите прети исчезавање).

Међу природним реткостима су и представници реда бубоједа (Insectivora) – ровчице (*Sorex minutus*, *S. araneus*, *Neomys anomalus*, *Crocidura leucodon* и *C. suaveolens*), јеж (*Erinaceus concolor*) и кртица (*Talpa europaea*).

Представницима групе љиљака (Chiroptera), како врстама шумских, тако и влажних станишта, долина Обзовика представља место исхране. Како су све врсте љиљака угрожене у целој Европи, а у Србији законом заштићене, у будућим истраживањима, као и спровођењу мера заштите, треба им посветити посебну пажњу.

Поред текунице и слепог кучета у реду глодара (Rodentia) природне реткости представљају врсте: патуљаста миш (*Micromys minutus*) и пух орашар (*Muscardinus avellanarius*).

С обзиром на близину Делиблатске пешчаре и постојање одговарајућих услова станишта, за долину Обзовика се потенцијалном врстом ситних сисара може сматрати и степски скочимиш (*Sicista subtilis*), до сада једино у нашој земљи регистрован у овом делу јужног Баната, где се врста налази на јужној граници распрострањења и као таква представља посебно рањивог члана териофауне.

Из реда зечева (Lagomorpha) на целом подручју које се предлаже за заштиту присутан је зец (*Lepus europaeus*), значајна ловна дивљач.

Захваљујући свом положају и мозаичном распореду микростаништа, Обзовик представља погодно склониште многих ситних и сисара средње величине, међу којима еколошки веома значајну групу чине звери (Carnivora), од широко распрострањене лисице (*Vulpes vulpes*), преко јазавца (*Meles meles*), мрког (*Mustela putorius*) и вероватно степског твора (*M. evermanni*), лисице (*Mustela nivalis*) до куње белице (*Martes foina*). Већина наведених врста су угрожене, како прогоном од стране човека, тако још више нестајањем станишта. Стога су законом заштићене као природне реткости и ова просторна целина природног добра треба, између осталог, да обезбеди очување присутних микропопулација.

Просторна целина Спасовина, или како се још назива «Вашариште», представља пре свега једно од најзначајнијих станишта текунице (*Spermophilus citellus*) у окружењу Делиблатске пешчаре, односно простор са највећом густином и бројношћу ове врсте на њеном западном ободу. Ова врста је највећа вредност специјског диверзитета териофауне, не само као глобално угрожена врста степских станишта, већ и с обзиром на чињеницу да је постојећа популација текунице очувана захваљујући традиционалном начину коришћења простора, пре свега испаша. Стога је основа будуће заштите ове целине очување постојеће намене површина, уз коришћење травног покривача, односно одвијање свих осталих делатности – вашара и коњских трка, које чине део локалне и регионалне традиције.

Просторна целина Краљевац, представља проширени део водотока, који захваљујући конфигурацији терена, присутним трстицима, пловешим и тресетним острвима, као и густишима обраслој високој обали, обезбеђује идеалне услове живота за врсте сисара који су својом биологијом, а нарочито исхраном везани за водена станишта. Међу присутним врстама су и бројне природне реткости.

У групи бубоједа (Insectivora) посебно треба истаћи мочварну, или обалску (*Neomys anomalus*), као и малу ровчицу (*Sorex minutus*) везану уз обалне трстике, а међу потенцијалне врсте треба убројати и и водену ровчицу (*N. fodiens*).

Представници групе љиљака (Chiroptera), којих је, према литературним подацима (Савић et al., 1994) у овом делу Баната регистровано 9 врста, показују изразиту преференцију према антропогеним стаништима (услед недостатка природних склоништа). При томе, присуство отворених водених површина и тршћака у непосредној близини села Делиблата, пружа, уз обиље ноћних инсеката, овим животињама идеалне услове исхране. У будућим истраживањима описиваног подручја, неопходно је овој групи изузетно угрожених сисара посветити посебну пажњу.

Међу представницима глодара (Rodentia) је типични представник водених и влажних станишта водена волухарица (*Arvicola terrestris*), док околне обрадиве и травне површине настајују терестрични представници породице

волухарица (*Microtidae*) и мишева (*Muridae*).

Од природних реткости у групи зверова (*Carnivora*), треба поред јазавца (*Meles meles*), мрког твора (*Mustela putorius*), ласице (*Mustela nivalis*) и хермелина (*Mustela erminea*), посебно истаћи видру (*Lutra lutra*), врсту угрожену првенствено нестајањем станишта и загађивањем вода. На простору Краљеваца, уз обиље рибе и погодних места за јазбину на густо обраслој високој обали, видра налази изванредно уточиште. Томе посебно доприноси мир у склоништу густе вегетације тресетних и пловећих острва. Уз одговарајућу заштиту и обезбеђивање мира, ова врста може представљати посебну атракцију за будући еколошки туризам.

Структура површина СРП „Краљевац“ и дужина спољне границе и граница режима заштите

Специјални резерват „Краљевац“ налази се на подручју општине Ковин, катастарска општина Делиблато и обухвата површину од 264 ha и 30 a, од чега је 206 ha и 91 a у државној и 57 ha и 39 a у приватној својини.

Опис границе и графички приказ Специјалног резервата „Краљевац“ одштампани су уз ову уредбу и чине њен саставни део.

На подручју Специјалног резервата „Краљевац“ утврђују се режимима I, II и III степена:

1) режим заштите I степена, укупне површине 15 ha и 88 a, утврђују се на просторној целини водотока Краљевац, који обухвата централни део водотока Краљевац око острва велика греда, општина Ковин, катастарска општина Делиблато;

2) режим заштите II степена, укупне површине 105 ha и 76 a, утврђује се на просторној целини Спасовина и делу просторне целине водотока Краљевац са тршћацима и воденим површинама од границе режима заштите I степена до спољне границе резервата на запад, општина Ковин, катастарска општина Делиблато;

3) режим заштите III степена, укупне површине 142 ha и 6 a, утврђује се на просторној целини Обзовик и делу просторне целине водотока Краљевац, од границе режима заштите II степена на југоисток до преливне бране на крају села Делиблата, површине водног огледала са већином пловећих острва, општина Ковин, катастарска општина Делиблато.

ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ СРП „КРАЉЕВАЦ“

Оцена стања животне средине СРП „Краљевац“

Природно добро «Краљевац» налази се у потпуности у антропогеном окружењу. Насеље Делиблато дотиче се просторне целине «Спасовина» и делом се спушта до саме обале Кеаљевца. Између Обзовика и Спасовине, с једне и дела Краљевца с друге стране, пролази асфалтни пут Мраморак- Делиблато. Воде које из Обзовика и Белог извора у долини Спасовине утичу у Краљевац, пролазе кроз пропусте испод асфалтног пута.

Највећи део окружења природног добра чине обрадиве површине са ратарским културама на платоу, односно воћњацима и виноградима на косинама које се спуштају до језера. Део простора Обзовика је такође антропогено измењен, претварањем влажних ливада у обрадиве површине (на мањим парцелама) башти и воћњака.

Фактори који угрожавају природно добро, као последица постојања насеља у његовој близини је бесправна градња на обали у ванграђевинском реону, узурпирање делова обале и воде за изградњу молова, директно упуштање, или процеђивање отпадних вода из домаћинстава и септичких јама, као и одлагање смећа. Последице деловања наведених угрожавајућих фактора огледа се првенствено у загађивању, односно еутрофизацији водених екосистема.

Просторна целина «Спасовина» у потпуности представља сеоски пашњак и место одржавања традиционалних сеоских вашара (отуда и назив «Вашариште»), као и коњских трка. Ови видови коришћења не представљају угрожавајући фактор присутних природних вредности. Пашарење је, шта више, неопходна активност за одржавање нискотравног покривача, који представља услов опстанка текунице – најзначајније врсте фауне сисара природног добра. Уколико се не би вршила испаша, било би нужно кошење више пута током сезоне, као мера одржавања станишта и очувања специјског диверзитета. Тако се на датом простору антропогени утицаји јављају као позитивни у односу на очување специјске разноврсности.

Просторна целина Обзовик је делом антропогено измењена претварањем ливада у баште и воћњаке, са екстензивном производњом. Ове површине, којима је већим делом бесправно измењена намена, треба временом ревитализовати, а посебно очистити корито Обзовика од смећа и нанетог материјала и вратити му пређашњи изглед.

Нарочити антропогени утицај претрпео је у историјском периоду водоток Краљевца, подизањем насипа и преливне бране на крају насеља Делиблато. Овим је измењен хидролошки режим, а водоток ујезерен, односно подигнут ниво воде у њему. Са издизањем нивоа воде, дошло је до плавлјења делова ритских површина у појасу ниске обале уз асфалтни пут и испод села. У овом делу природног добра, хидротехнички захвати представљају антропогени утицај са позитивним ефектом, јер његова довољна дубина (просечно 3-5, а у доњем делу и до 7-8 м) омогућује стварање и динамични опстанак пловећих острва. Сем тога, језерски карактер акваторије допринео је обогаћивању како специјске, тако и екосистемске разноврсности у оквирима панонског дела наше земље.

Режим акумулације контролише ЈП "Војводина воде", а ниво воде при коме почиње преливање износи 260 cm на мерној летви испред бране. Овакав ниво воде одговара потребама заштите просторне целине «Краљевац», те је режимима и мерама и прописано његово одржавање минимално на наведеној висини.

На целокупан водоток Краљевца одразила се и изградња мреже дренажних канала на околним пољопривредним површинама. Горњи део некадашњег водотока је тако у

потпуности претворен у обрадиво земљиште, те је као природна, односно природолика оаза сачуван само садашњи језерски део са околним тршћацима и острвима.

У односу на живи свет, непосредни антропогени утицај се огледа првенствено у последицама вишекратног порибљавања, нарочито алохтоним врстама риба. Мада је порибљавањем обезбеђена хранидбена база присутних врста авифауне, данас неке врсте риба, на пример амур, представљају значајну основу спортског риболова, односно обезбеђивања дела средстава неопходних за спровођење активности на заштити природног добра. Истовремено одређене врсте у тренутном квантитативном односу нису пожељне у екосистему Краљевца. Таква је на пример амерички сомић, чије изловљавање треба интензивирати осмишљавањем атрактивних риболовачких садржаја (такмичења и сл.). У сваком случају програм управљања популацијама рибљих врста треба да буде један од приоритета у заштити и унапређивању просторне целине Краљевац.

Преглед активности, делатности и процеса који представљају факторе угрожавања СРП „Краљевац“

Активности, делатности и процеси који могу представљати факторе угрожавања СРП „Краљевац“ непосредно су везани за природне и створене вредности, односно њихову заштиту, коришћење и одрживи развој.

Корисници и власници природних и створених вредности на подручју СРП „Краљевац“, као и посетиоци могу бити фактор угрожавања ако у свом раду и деловању не поштују прописане режиме заштите, мере забране и коришћења. Заштита природе и животне средине мора бити интегрална на подручју СРП „Краљевац“.

Активности, делатности и процеси, на основу анализе стања као и на основу Просторног плана СРП „Краљевац“, који могу представљати потенцијалне факторе угрожавања СРП „Краљевац“ су следећи:

- непоступање у складу (*или недоношење*) са урбанистичким плановима, шумским, ловним, риболовним, водним основама и другим пројектима,
- непоступање у складу са одредбама Закона о заштити природе које се односе на обавезу: прибављања Услови заштите природе, обезбеђења одговарајућих сагласности за извођење разних активности и делатности на подручју СРП „Краљевац“ и поступања у складу са донетим урбанистичким плановима, пројектима и разним другим основама,
- непоступање у складу са одредбама Уредбе о проглашењу Специјалног резервата природе „Краљевац“,
- непоступање у складу са одредбама Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби СРП „Краљевац“,
- неувођење јединственог система управљања отпадом на подручју СРП „Краљевац“,
- неспровођење јединственог система управљања водним ресурсима на подручју СРП „Краљевац“,
- немогућност реализације изградње планиране инфраструктуре (*саобраћајне, телекомуникационе, туристичке и др.*),
- неадекватно решавање изградње канализационог система у насељима и будућим туристичким центрима на подручју СРП „Краљевац“,
- неуспостављање адекватног система коришћења енергије на подручју СРП „Краљевац“,

- неустављање система сталног мониторинга свих параметара квалитета животне средине на простору СРП „Краљевац“
- међусобно негативно деловања туризма и заштите природних вредности и животне средине;
- активности локалног становништва и интереса водопривреде у заштитној зони СРП „Краљевац“;
- међусобна преклапања интереса између водопривреде, енергетике и заштите природних вредности и културних добара и
- друге активности и процеси које се спроводе супротно принципима заштите и одрживог развоја природних ресурса и добара СРП „Краљевац“.

Дугорочни циљеви заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја СРП „Краљевац“

Концепт заштите СРП „Краљевац“ заснива се на:

- очувању и унапређивању укупних природних вредности и ресурса;
- очувању предеоних одлика;
- очувању културно - историјског наслеђа;
- одрживом коришћењу природних ресурса (*пољопривредног земљишта, шума, вода,*);
- обезбеђењу услова за органску пољопривреду и унапређење стања;
- планском уређењу и изградњи;
- развоју рекреације и туризма;
- функцију рекреације, туризма и образовања и уређењу простора ради обезбеђења наведених активности;
- развоју научно – истраживачког рада;
- промоцији и пропаганди природних вредности и особености подручја;
- стварању услова за бољи живот локалног становништва на територији СРП „Краљевац“ и околине;
- усклађеном развоју привредних активности са заштитом природе и потребама које се намећу након детаљног вредновања природних и људским радом створених вредности.

Генерални концепт заштите и унапређивања природног добра проистиче из основне намене очувања природних реткости и њихових станишта, очувања и унапређивања интегралности екосистема и присутних антропогених утицаја са угрожавајућим факторима које са собом носе.

У односу на очување станишта природних реткости степске фауне природног добра, неопходно је наставити традиционалне видове коришћења простора - испашом и кошењем. Мере ревитализације потребне су првенствено за ливаде у долини Обзовика, делом претворене у баште.

Унапређивање састава фауне риба у водотоку Краљевац такође је, мада ова група фауне не представља темељни феномен добра, дугорочни задатак у управљању природним добром. Затечено стање је нужно поправити у циљу постизања повољнијег односа

аутохтоних насупрот алохтоним врстама. Посебно треба потенцирати смањивање бројности врста које неповољно утичу како на укупан састав фауне риба, тако и на остале природне вредности добра.

Значајан сегмент заштите природних вредности је и одржавање водног режима водотока Краљевац (на садашњем нивоу воде) уз коришћење постојеће преливне бране и у сагласности са корисником вода (ЈП «Војводинаводе»).

С обзиром на присутне природне вредности и њихову још увек недовољну истраженост, као и потребу управљања популацијама појединих врста, генерални концепт заштите подразумева интердисциплинарна научна истраживања, као и перманентно праћење стања (мониторинг). Васпитно-образовни садржаји, као и одговарајућа презентација и популаризација природног добра и заштите природе уопште, такође треба да имају своје место у концепту будућег управљања.

Као подручје релативно очуване животне средине, треба да буде у функцији пољопривреде са потенцирањем традиционалних видова коришћења обрадивих површина и развојем сточарства. Друга значајна развојна компонента, заснована на специфичним природним вредностима, је туризам, посебно специјални видови какав је еко-туризам. У оваквом планском опредељењу за наредни десетогодишњи период, своје место у пуном смислу налази и резерват «Краљевац».

Управљање водама представља систем који треба да обезбеди рационално коришћење, заштиту вода и заштиту од вода, и површинских и подземних. Део управљања су и: мониторинг вода, заштита животне средине, заштита хидро(гео)лошког наслеђа, односно репрезентата хидрогеолошких средина и ретких и фосилних подземних вода. Остваривање ових задатака спроводи се на различитим нивоима.

Анализа и оцена услова за остваривање дугорочних циљева заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја СРП „Краљевац“

Сукоб интереса

С обзиром на окружење природног добра – обрадиве површине и насеље у његовом непосредном окружењу, основни сукоб интереса се тренутно испољава у односу на интензивну пољопривреду и заштиту природних вредности. Овај сукоб интереса могуће је превазићи орјентацијом на производњу здраве хране, за шта постоје основе на нивоу читавог региона, а која може представљати значајан развојни потенцијал локалних заједница.

Постојање насеља уз руб заштићеног добра, као и постојећи нелегално изграђени објекти негативно утичу на квалитет воде у водотоку Краљевца, те такође представљају чинилац сукоба интереса. Евентуално проширивање грађевинске зоне насеља Делиблато, односно претварање пољопривредног земљишта у викенд зоне, такође је у супротности са потребама заштите и мудрог коришћења резервата. Наведени сукоб интереса могуће је

превазићи опремањем насеља потребном канализационом мрежом, као и просторно планским документима на нивоу општине и месних заједница, усклађеним са Просторним планом подручја посебне намене Специјалног резервата природе «Делиблатска пешчара».

Осетљивост подручја

Како се природно добро налази на контакту песка и леса и алувијалне равни Дунава, припада категорији европских осетљивих подручја (ESA: Environmental Sensitive area), због порозности песка и леса и близине подземне воде (водни ресурси и тло су средине код којих лако долази до загађивања). На оваквим подручјима развој се усмерава према облицима коришћења који мање оптерећују средину, а омогућују обнављање природних ресурса у складу са принципима одрживог развоја.

Локална иницијатива

Током последњих пола века интензивна пољопривредна производња је представљала основну орјентацију у развоју овога подручја. Међутим, економски проблеми последњих деценија довели су до распада пољопривредних добара, али и опадања нивоа опремљености индивидуалних произвођача за интензивно гајење ратарских култура. Локално становништво није у претходном периоду показало значајне иницијативе у проширивању својих делатности. Сем неколико покушаја узгоја лековитог биља, није било усмеравања на производњу здраве хране, нити традиционалних млечних производа за шире тржиште. Стога је, уз одговарајуће подстицаје од стране државе и едукацију становништва, потребно укључити компаративне предности заштићеног природног добра у усмеравање будућег развоја локалног и ширег подручја.

У односу на развој туристичко рекреативних активности, локална иницијатива је заживела кроз деловање Удружења спортских риболоваца «Делиблатско језеро» из Делиблата на популаризацији овог подручја и делом његовог коришћења. Туристичку понуду потребно је допунити садржајима везаним за еко-туризам и специфичне видове едукације. Уз процену еколошког капацитета подручја, ова делатност није у супротности са основном наменом заштите природних вредности. На тај начин, може се утицати на развој сеоског туризма, односно побољшање квалитета живљења локалног становништва на овом простору.

Један од кључних задатака је да се са лепотама, вредностима и особеностима Резервата упознају људи широм Србије али и иностранства. То је могуће побољшати у односу на садашње стање, како путем медија и промотивног материјала, тако и путем добре домаћинске понуде. Први важни кораци на овом пут већ су започети, кроз радове на изградњи центра за посетиоце. Очекује се да ће у наступајућем периоду тај објекат бити основа сваког даљег рада на одрживој промоцији и едукацији на самом терену. Потешкоће у овој активности су непостојање одговарајуће туристичке понуде и недовољна кадровска опремљеност Управљача.

Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању, праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности СРП „Краљевац“

Приоритетне активности су :

Израда неопходне планске и друге документације: Управљач има обавезу Доношења Плана управљања за период од 10 година, Годишњег програма управљања и Извештаја о извршењу годишњег Програма управљања. Сагласност на ова акта даје Министарство надлежно за послове заштите животне средине и обавеза доношења регулисана је Законом о заштити природе и Уредбом о проглашењу Специјалног резервата природе „Краљевац“. Усаглашавања шумских, ловних, риболовних, водопривредних, пољопривредних и других основа и програма који обухватају заштићено подручје Краљевац са Просторним планом Републике Србије.

Обележавање природног добра, односно зона режима I, II и III степена заштите и спољне границе СРП „Краљевац“ Удружење спортских риболоваца „Делиблатско језеро“ као управљач у обављању активности и задатака заштите и развоја Специјалног резервата природе „Краљевац“ дужно је, између осталог, да обележи заштићено природно добро, његову спољну границу и границе површина на којима су утврђени режими заштите I, II и III степена. Заштићено природно добро обележава се постављањем: ознаке заштићеног природног добра, ознака граница и зона режима различитих степена заштите. Обележавање је регулисано Правилником о обележавања заштићених природних добара („С л. г л. РС“, број 30/92, 24/94 и 19/96).

Просторна целина «Обзовик», укупне површине 52,4981 ha, налази се у целости у оквиру зоне режима заштите III степена; за просторну целину «Спасовина», укупне површине 19,74 ha, прописује се режим заштите II степена; док се у оквиру просторне целине «Краљевац», укупне површине 192,2992 ha, утврђују режими заштите I, II и III степена.

Највреднији део природног добра обухваћен је зоном заштите I степена (у оквиру просторне целине «Краљевац»), на површини од 15,88 ha, што чини 6,01 % укупне површине. Површина зоне заштите II степена је 105,76 ha, односно 40,02%, а заштите III степена 142,66 ha, односно 53,98 % укупне површине добра.

Реинтродукција ишчезлих биљних и животињских врста: Полазећи од тога да је подручје некада насељавао велики број биљних и животињских врста као и да су неке врсте ишчезле, циљ Управљача биће њихова реинтродукција на подручју СРП „Краљевац“.

На простору Резервата и околини потребно је поставити дупље за гнезђење модровране (*Coracias garrulus*).

Активности на заштити посебних природних вредности: станишта биљних и животињских врста, попис и картирање одабраних станишта ендемита, ретких и

угрожених биљних и животињских врста, са посебним освртом на станишта биљних и животињских врста са листе Натура 2000.

Поред горе наведених активности посебно морамо обратити пажњу и на следеће активности:

- мере за ревитализацију и одржавање пашњака на Спасовинама и Обзовику;
- садња аутохтоних врста дрвећа (храст, јове, јасена, врбе, беле и црне тополе) на шумовите просторе и шибљаке;
- сузбијање инвазивних биљних врста, а поготово циганско перије (*Asclepias syriaca*), кисело дрво (*Ailanthus altissima*), багремац (*Amorpha fruticosa*), и јасенолисни јавор (*Acer negundo*);
- сузбијање алохтоних и инвазивних рибљих врста;
- редовно вршење праћења стања строго заштићених врста;
- вршење мониторинга у сарадњи са облашћеним научноистраживачким организацијама;
- спровођење активних мера заштите станишта и врста према посебним условима Покрајинског завода за заштиту природе;
- спровођење активних мера заштите врста, које између осталог подразумевају ревитализацију места за репродукцију, постављање вештачких гнезда, одржавање и унапређење квалитета станишта врста, уклањање отпада и др.;
- обучавање чувара у правцу познавања, праћења и чувања природних вредности, израде чуварских извештаја, познавање законодавног оквира из области заштите природе и риболова и др.;
- формирање базе података о заштићеном подручју (природним вредностима, угрожавајућим факторима, спроведеним радовима и активностима и др.);
- увођење ГИС система у оперативни рад на заштићеном подручју;
- развијање пројектних активности усмерених на заштиту природе у заштићеном подручју;
- развијати сарадњу и размену искустава са управљачима других заштићених подручја;
- дефинисање облика сарадње са другим заинтересованим странама (корисницима и власницима пољопривредног и шумског земљишта унутар заштићеног подручја, сектором водопривреде, локалним удружењима грађана еколошке оријентације, риболовцима, ловцима, туристичким организацијама, стручним и научним организацијама, органима власти на локалном, покрајинском и републичком нивоу и др.);
- успостављање сарадње са пољочуварском службом, ловочуварском службом, као и належним инспекцијама (за заштиту природе и заштиту животне средине, рибарство, шумарство и ловство, водопривреду);
- подржавање, контролисање и по могућству интезивирање испаше стоке;
- развијање ограниченог еколошког и рекреативног туризма (вожња чамцима, риболов, посматрање птица, купање, шетња, возња бицикала и др.) у складу са одредбама Уредбе о заштити;

- промовисање заштићеног подручја и развој пратеће инфраструктуре (информативне табле, стазе, чамци, центар за посетиоце и др.);
- вршење научних и стручних истраживања под посебним условима;
- опремање објеката потенцијалног центра за посетиоце одговарајућим садржајима неопходним за пријем посетилаца (образовни и промо материјали, постери, изложбе и др.);
- планирање волонтерских радних и истраживачких кампова;
- одржавање и унапређење интернет презентације заштићеног подручја.

Приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада

Полазећи од природних и створених вредности које чине темељне вредности заштићеног подручја, приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада у СРП „Краљевац” су:

- Дефинисање метода и начина спровођења мониторинга биодиверзитета;
- Праћење стања природних вредности (станишта биљних и животињских врста са листе Натура 2000, попис и картирање одабраних станишта ендемита и стеноендемита, ретких и угрожених биљних и животињских врста).
- Истраживање присуства инвазивних врста биљака, мапирање њиховог станишта са планираним мерама на контроли њиховог ширења и сузбијања.
- Истраживање утицаја климе на биодиверзитет подручја СРП „Краљевац”;
- Реинтродукција ишчезлих биљних и животињских врста;
- Очување и унапређење стања шумских екосистема;
- Успостављање еколошке мреже;
- Очување и унапређење стања пашњака и ливада;
- Реинтродукција аутохтоних раса домаћих животиња;
- Едукација локалног становништва у области заштите природних и створених вредности СРП „Краљевац”;
- Едукација локалног становништва у области туристичке валоризације заштићеног подручја;
- Подизање нивоа свести локалне заједнице у циљу очувања биодиверзитета СРП „Краљевац”;
- Едукација локалног становништва у области одрживог коришћења шумских плодова, лековитог биља и гљива;
- Едукација свих корисника СРП „Краљевац” у области спровођења прописаних режима заштите;
- Едукација локалног становништва у области одрживог управљања отпадом.

СРП „Краљевац” карактерише се богатством флоре и фауне и може бити предмет разних научних истраживања. Богатство флоре и фауне ће се пратити истраживањима и мониторингом:

- флора;
- фауне дневних и ноћних лептира;
- херпетофауне;
- ихтиофауне;
- фауне птица;

➤ фауне сисара.

Управљач ће формирати базу података о вредностима подручја за систематизацију, преглед и приказ резултата истраживања и мониторинга.

Планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу СРП „Краљевац“

Могућност одрживог развоја природног добра

Мада се природно добро налази претежно у окружењу културне степе и премда је основна делатност становништва пољопривреда, његове геоморфолошке, хидролошке и биоценолошке вредности, као и непосредна близина великог заштићеног комплекса Делиблатске пешчаре, даје могућност развоја заснованог на очувању датих природних вредности и њиховом разумном коришћењу.

Традиционални начин коришћења простора, риболов и испаша, представљају и функционалну компоненту заштите природних реткости, односно услов опстанка природних реткости и њихових станишта.

Постојеће спортско-рекреативне активности (спортски риболов), такође нису у супротности са основном наменом заштите природних вредности.

Контролисани и одрживи риболов

Рекреативни риболов може се обављати, у складу са Законом о заштити и одрживом коришћењу рибљег фонда (“Службени гласник РС”, број 128/2014), Наредбом о мерама за очување и заштиту рибљег фонда (“Службени гласник РС”, бр.56/2015) и Правилнику о начину, алатима и средствима којима се обавља привредни риболов, као и начину, алатима, опреми и средствима којима се обавља рекреативни риболов (“Службени гласник РС” бр. 9/2017), искључиво као дневни риболов у периоду летњег рачунања времена од 03 до 21 часа, а у периоду зимског рачунања времена од 05 до 18 часова. Спровођење закона и подзаконских акта о условима риболова, који предвиђају мере гајења, заштите и лова риба, а у вези поштовања ловостаја, минималних ловних дужина, ограничења улова и дозвољеног времена за риболов, које спроводи и контролише стручна и рибочуварска служба.

За поједине врсте риба ове наредбе ловостаја се могу установити како пре тако и после утврђених рокова, што зависи од хидролошких, климатских и др. фактора уз сагласност Министра. Што се тиче заштите риба у смислу лова, Законом су прописане минималне ловне дужине и ловостаји, а за чије спровођење се брине рибочуварска служба корисника.

Рекреативни риболов обавља се са обале риболовне воде одређене за рекреативни риболов уз могућност коришћења чамаца.

Рекреативни риболов обавља се удичарским алатима, и то са највише три штапа са по две удице на сваком штапу. Лов живих мамаца (ситне беле рибе) за рекреативни риболов обавља се помоћним мрежарским средствима, и то: черенац са величином окаца од 10 мм и димензија 100 x 100 cm, осим на риболовним водама чија је ширина мања од 2 метра и стајаћа мрежа за лов мамаца дужине 5 m и висине 1 m са величином окаца од 10 mm, осим на риболовним водама чија је ширина мања од 10 m.

Као живи мамци за рекреативни риболов могу се користити врсте чији лов није трајно или привремено забрањен, које немају ограничену најмању ловну дужину и које се не

налазе у Прилогу И и ИИ Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник Републике Србије“ бр. 5/2010 и 47/2011). У ове сврхе не могу се користити алохтоне врсте риба (обе врсте америчког сомића Амеиурус мелас и Амеиурус небулосус, сунчице Лепомис гиббосус, амурски чебачок Псеудорасбора парва, амурски спавач Перццоттус глении, великоусти бас Мицроптерус салмоидес и сребрни караш Царасиус гибелио).

Помоћно средство бућка може се користити за спортски риболов приликом одржавања риболовно – туристичких манифестација.

Помоћна опрема сонар може се користити се на свим риболовним водама уколико то корисник није забранио привременим програмом управљања рибарским подручјем или програмом управљања рибарским подручјем.

Пашњаци Спасовина и Обзовик

Травни покривач је природни ресурс чије је коришћење неопходно ускладити са потребама заштите природе. Уколико су усклађени и контролисани, испаша и кошење су добар метод одржавања травног покривача и спречавања обрастања трском или грмљем. На тај начин дугорочно се обезбеђује материјална основа за екстензивно сточарство и производњу здраве хране. Најпожељнији вид одрживог коришћења је одрживо пашарење. Захваљујући томе спречавају се непожељна сукцесија и нестанак травне вегетације. По могућности, овај вид коришћења простора потребно је ускладити са евентуалним субвенцијама за развој агро-еколошких мера и помоћи локалном становништву у унапређивању сточарства.

Производња здраве хране у околним селима, пре свега млека и млечних производа, везано за пашњаке, треба да се увече са природним вредностима Резервата, и кроз одговарајућу робну марку помогне маркетинг и дистрибуција.

У плану је развој ограниченог еколошког туризма, у склопу опште туристичке понуде села.

Изградња Природњачког центра

Општи циљ пројекта: Подизање атрактивности туристичке понуде Специјалног резервату природе „Краљевац” и економске конкурентности у региону кроз изградњу туристичке инфраструктуре за развој еко, едукативног и руралног туризма.

Специфични циљеви пројекта:

- 1. Изградња објекта Природњачког центра** на принципима одрживе архитектуре где би се на савремен и интерактиван начин посетиоци упознавали са биљним и животињским светом резервата и шире Делиблатске пешчаре, као и основама екологије и заштите животне средине;
- 2. Изградња еко стазе** едукативне намене унутар граница резервата дуж које ће бити постављене интерактивне и информативне табле о биљном и животињском свету

резервата, макете језера Краљевац са плутајућим острвима и јазбина подземних животиња, као и мобилијар за одмор и игру посетиоца.

Јавни интерес општине Ковин: У складу са Стратегијом одрживог развоја општине Ковин инвестирањем у развој туризма у Специјалном резервату природе „Краљевац” допринело би се повећању учешћа општине на регионалном, националном и међународном туристичком тржишту, повећању прихода од туризма, развоју смештајних капацитета руралног туризма и угоститељских услуга и повећању запослености на територији општине Ковин. Такође, изградњом јавног објекта од општег интереса Природњачког центра допринело би се развоју општине у области образовања и заштите животне средине.

Предуслов за реализацију пројекта: Откуп приватног земљишта у циљу стављања у функцију резервата или пренамена државног земљишта и изградња јавног објекта од општег интереса Природњачког центра.

Циљне групе:

- Ученици основних и средњих школа, студенти биологије, екологије и заштите животне средине;
- Љубитељи природе, посматрања птица, фото-сафарија, пешачења, бициклизма и риболова;
- Домаћи и страни туристи.

Очекивани резултати:

- Побољшање квалитета туристичких атракција и услуга;
- Повећање броја долазака и ноћења домаћих и страних туриста;
- Унапређење заштите природе и животне средине.

О резервату: Специјални резерват природе „Краљевац” је подручје јединствене природне лепоте где плутајућа острва померана јаким ветром непрекидно мењају околни пејзаж. Плутајућа острва представљају остатке низијских тресава, једних од глобално најређих и најугроженијих типова станишта, као и једно од последњих уточишта ретке биљне заједнице барске папрати и мочварне иве на нашим просторима. Плутајућа и стална острва са воденим окнима и подземним изворима који не мрзну ни током највећих зима представљају значајно станиште за рибе, укључујући глобално угрожену врсту *Umbra kramerii*, као и зимовалиште и одмориште за птице током пролећне и јесење сеобе. Резерват је део међународно значајног подручја за птице (ИБА) и представља значајно гнездилиште бројних ретких врста птица мочварица, међу којима се истичу мрка и жута чапља, чапљица, гак, еја мочварица, као и глобално угрожена патка њорка. Лесни обронци

који окружују језеро Краљевац место су гнежђења великих колонија пчеларица. Оближњи пашњаци са остацима континенталне степе једно су од последњих уточишта глобално угрожених врста степских глодара текунице и слепог кучета у Европи.

Резиме пројекта: Први део пројекта обухвата изградњу објекта Природњачког центра на обали језера Краљевац у делу који је изван граница резервата у близини преливне бране и повезан је асфалтним путем са центром села Делиблато. Објекат је делимично укопан у земљу и има ткз. *зелени кров* - земљани омотач са травом на крову и обликом асоцира на јазбине подземних животиња и надовезује се на локалну традицију земуница. Фасада је урађена од рециклиране опеке и рециклираних железничких прагова, а ентеријер од бојене опеке што захтева ниско финансијско улагање и обезбеђује јефтино одржавање. Објекат је укупне површине 200 м² и простире се на два нивоа. У приземљу укупне површине 150 м² налазе се просторије отвореног типа намењене за сталну природњачку збирку, пројекцијску салу, интерактивну играоницу, лабораторију и снек бар, док је галерија укупне површине 50 м² предвиђена за гостујуће изложбе. Додатно простор унутрашњег дворишта биће искоришћен за организацију предавања, пројекције филмова, акустичких концерата на отвореном у току летњег периода. За производњу електричне и топлотне енергије користиће се соларни панели и ветрењача, док ће одпадне воде бити пречишћаване применом еколошке септичке јаме. Пројекат Природњачког центра не само да ће употпунити туристичку понуду резервата и општине Ковин, већ ће послужити и као пример иновативне одрживе архитектуре у региону и шире у Србији.

Аутори идејног решења - архитекти: Дипл. Инг. Архитектуре Марко Весковић

Дипл. Инг. Архитектуре Мирослав Вујовић

Други део пројекта обухвата **изградњу еко стазе** едукативне намене унутар граница резервата у дужини од 1 км која креће од информативног центра, простире се уз обалу језера Краљевац и завршава на пашњаку „Спасовина” где се налази једно од последњих станишта текунице у Европи. Дуж стазе биће постављене двојезичне тактилне и аудио табле на српском и енглеском језику које ће посетиоцима на интерактиван начин дочарати живот риба у језеру Краљевац, птица мочварица које се гнезде на плутајућим острвима, биљни свет плутајућих острва и подземни свет степских глодара - текунице и слепог кучета. Додатно биће постављене дрвене типске табле са основним информацијама о резервату. Дуж стазе биће постављена макета језера Краљевац са плутајућим острвима за упознавање посетиоца са процесом настанка тресетних острва, као и макета јазбина подземних животиња за упознавање посетиоца са дневном и ноћним животом текуница, слепог кучета и кртица. Такође, дуж стазе биће постављене дрвене типске клупе, столови, настрешнице, корпе за смеће, као и дрвене кућице са пењалицама, љујашкама, клацкалицама и тобоганима за игру. Постојећа два тоалета у резервату биће обновљена, као и израђен један нови. Еко стаза омогућиће развој екскурзионог и екотуризма у резервату представљајући јединствену учионицу у природи.

Аутор идејног решења - пејзажни архитекта: Дипл. Инг. ИМЛА Драгана Ромић Вино

Вођа пројекта и контакт особа: Др Каролина Петровић - стручни сарадник за област екологије и екотуризма у Специјалном резервату природе Краљевац

Tel: 069 778 158 **E-mail:** dr.karolina.petrovic@gmail.com

Председник удружења и управник резервата: Александар Сармеш

Tel: 0658173289 **E-mail:** kraljevac@srpkraljevac.rs

Добра могућност туристичке понуде коју треба развити је вожња мањим чамцима или кајаџима, као особен начин приступа Резервату и доживљаја његових вредности.

На подручју СРП „Краљевац”, планиране активности на одрживом коришћењу природних вредности, развоју и уређењу су и:

➤ Одрживи развој пољопривреде, развој земљорадње, сточарства, воћарства и пчеларства уз контролисану и што мању употребу хемијских средстава, усмеравање традиционалне пољопривредне производње и подстицање органске пољопривреде. Остварење циља могуће је кроз развој пољопривреде и реструктурирање аграрног сектора ради повећања тржишне конкурентности локалних пољопривредних производа. Неопходно је реализовати активности у области ревитализације села и развоја традиционалних облика пољопривредне производње, односно дати подршку развоју сточарства, традиционалној производњи сира, успостављању робне марке и популаризацији органске пољопривреде. Један од начина реализације низа пројеката у сарадњи са надлежним министарствима уз иницирање од стране Управљача;

➤ Очување и обнављање старих сорти и раса биљних култура и домаћих животиња;

➤ Дефинисање простора за развој и унапређење сточарства сагласно традиционалним областима међу којима могу бити и шумска земљишта која су пашњачког типа, а нису предвиђена за пошумљавање. Предности:

- хетерогени природни услови који пружају могућност асортимана понуде квалитетних пољопривредно - прехранбених производа;

- Пашњачке површине погодне за екстензивно напасање стада крупне и ситне стоке;

- богате природне травне заједнице значајне за производњу овчијег, говеђег и козјег млека и њихових прерађевина високог квалитета;

- повољни природни услови за комерцијалну производњу разноврсног коштичавог и бобичастог воћа;

- низак ниво хемизације пољопривреде и постојање природних - семиприродних екосистема (шуме, пашњаци, ливаде) за органску пољопривреду;

- степски пашњаци значајни за пчелиње испаше;

- препознатљиво име порекла и квалитет разноврсних локалних пољопривредно прехранбених производа посебно јагњећег и јарећег меса, белих сирева и др.

➤ Одрживо коришћење вода и водних објеката;

➤ Планске мере и активности на порибљавању, утврђивање рибљих природних плодишта и спровођење забрана и органичења риболова и кретања риболовном водом;

➤ Развој спортског риболова на строго контролисаном делу водотока који је предвиђен у оквиру Програма унапређења рибарства на подручју СРП „Краљевац“ и Уредбом о проглашењу СРП „Краљевац“. Рибарско подручје „Краљевац“ чини водоток Краљевац. Рибарско подручје „Краљевац“ користи се за рекреативни риболов у складу са законом и Уредбом о проглашењу Специјалног резервата природе „Краљевац“;

- Планска изградња, инфраструктурно опремање и уређење простора за потребе туризма и рекреације у складу са Просторним планом подручја посебне намене СРП „Делиблатска пешчара“ у којем се налази и СРП „Краљевац“ (дефинисање и изградња мреже бициклистичких стаза и њихово опремање знацима и огласним таблама);
- Чување и одржавање заштићеног подручја, уредности, чистоће, амбијенталне разноврсности и лепоте предела;
- Уређење и одржавање дворишта и окућница постојећих пољопривредних домаћинства, викендица, културних добара, јавних, службених, привредних и других објеката;
- Научноистраживачки и образовни рад вршиће се кроз истраживања и мониторинг флоре и фауне дневних и ноћних лептира, херпетофауне, ихтиофауне, фауне птица и фауне сисара;
- Стручно оспособљавање запослених и едукација становништва за против пожарну заштиту као и набавка неопходне опреме (*алата, механизације*) за гашење пожара;
- Развој свих услужних делатности које по свом обиму и карактеру нису у супротности са основним принципима заштите и основним вредностима СРП „Краљевац“: услужне делатности везане су пре свега за сектор туризма, али и УСР „Делиблатско језеро“ као управљач пружаће одређене услуге посетиоцима заштићеног подручја. Такође сходно Закону о заштити природе а на основу Уредбе, Управљач је донео Одлуку о накнадама за коришћење заштићеног подручја којом се: одређује врста и обвезници накнаде за коришћење заштићеног подручја; утврђује основица и врста стопе за обрачун накнаде (*за обављање делатности, за коришћење посебно уређених или погодних терена за поједине намене коришћења, за коришћење имена и знака заштићеног подручја и за коришћење услуге управљача заштићеног подручја, и др*); прописује ближа мерила за одређивање вредности стопе односно јединичног износа накнаде и уређују питања у вези начина наплате накнаде;
- Афирмација спорта и рекреације може се реализовати у оквиру развоја свих планираних видова туризма: еко, етно, агро, сеоски и др.

Просторна идентификација планских намена и режима коришћења земљишта у СРП „Краљевац“

Уредбом о проглашењу Специјалног резервата природе „Краљевац“ на заштићеном подручју успостављен је тростепени режим заштите (*режим заштите-представља скуп мера и услова којима се одређује начин и степен заштите, коришћења, уређења и унапређења заштићеног природног добра*), односно:

На целом подручју Специјалног резервата природе „Краљевац“ забрањује се:

- 1) извођење радова који би могли нарушити геоморфолошке и хидролошке одлике природног добра или штетно утицати на очување природних реткости;
- 2) отварање позајмишта песка;
- 3) нарушавање лесних одсека;
- 4) сакупљање дивљих биљних и животињских врста;
- 5) узнемиравање птица и других врста животиња утврђених за природне реткости;
- 6) уношење алохтоних врста;
- 7) свињарење;

- 8) преоравање и пошумљавање пашњака;
- 9) скидање травног покривача;
- 10) загађивање воде, земљишта и ваздуха;
- 11) употреба хемијских средстава у пољопривреди;
- 12) отварање депонија и депоновање смећа;
- 13) изградња објеката, осим за потребе заштите;
- 14) постављање бачија и торова од отпадног материјала, метала и пластике и
- 15) предузимање других активних које могу нарушити основна обележја природног добра.

На површинама на којима је утврђен режим **I степена** забрањује се коришћење природних богатстава и други облици коришћења простора и активности, осим научних истраживања и контролисане едукације, а обезбеђује се и унапређивање популација утврђених за природне реткости.

На површинама на којима је утврђен режим заштите **II степена** забрањује се:

- 1) упуштање непречишћених отпадних вода;
- 2) изазивање наглих промена нивоа воде;
- 3) захватање воде из језера за заливање и друге потребе;
- 4) употреба катранисаних пловних објеката и пловних објеката са сопственим погоном;
- 5) кретање пловних објеката за потребе заштите и очувања, научноистраживачки рад и контролисану едукацију;
- 6) привредни риболов;
- 7) спортски риболов;
- 8) лов;
- 9) нарушавање интегритета и природне динамике везаних и пловећих острва;
- 10) отварање дивљих плажа и
- 11) паљење трске.

На површинама на којима је утврђен режим заштите **III степена** забрањује се:

- 1) упуштање непречишћених отпадних вода;
- 2) изазивање наглих промена нивоа воде;
- 3) захватање воде из језера за заливање и друге потребе;
- 4) употреба катранисаних пловних објеката и пловних објеката на сопственим погоном;
- 5) привредни риболов;
- 6) нарушавање интегритета и природне динамике везаних и пловећих острва;
- 7) отварање дивљих плажа и
- 8) паљење трске.

Активности на промоцији вредности СРП „Краљевац“

Полазећи од значаја који има СРП „Краљевац“, планираних мера и активности на спровођењу заштите, коришћења и одрживог развоја заштићеног подручја, управљач планира следеће активности на промоцији природних и створених вредности СРП „Краљевац“:

- редовно одржавање WEB странице СРП „Краљевац“;
- израду прикладне публикације која ће бити доступна локалној самоуправи, корисницима и посетиоцима СРП „Краљевац“;
- израду прикладних тематских флајера и лифлета који ће бити доступни великом броју корисника и посетиоца СРП „Краљевац“;
- организовање и учешће у различитим акцијама посвећеним обележавању Дана заштит природе, Светског дана вода, Светског дана заштите биодиверзитета, Светског дана заштите животне средине и др.;
- организацији и учешће у традиционалним локалним манифестацијама које се буду одржавале на подручју СРП „Краљевац“;
- одржавање радионица по општинама, након добијања сагласности на План управљања СРП „Краљевац“ за период 2020-2029. године, са циљем представљања планираних активности од стране управљача;
- обезбеђење учешћа јавности у доношењу планских докумената везаних за заштиту и одрживи развој СРП „Краљевац“;
- обезбеђење доступности аката које доноси управљач, као што су Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби СРП „Краљевац“, Одлука о накнадама за коришћење природних вредности и услуга СРП „Краљевац“ и др.
- организовање презентације о значају СРП „Краљевац“ за ученике основних и средњих школа;
- организовање трибина и округлих столова посвећених одређеним проблемима везаним за заштиту, уређење, коришћење и одрживи развој подручја СРП „Краљевац“;
- снимање и приказивање пропагандних филмова о вредностима СРП „Краљевац“ у сарадњи са локалним становништвом, локалном самоуправом и локалним, регионалним и националним ТВ медијима и др.
- промоција вредности кроз учешће у пројектима са организацијама цивилног друштва и другим институцијама.
- Иницирање активности и подршка локалном становништву на брендирању производа са заштићеног подручја.

Студијска (истраживачка), програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности на заштити, очувању и унапређењу и одрживом развоју СРП „Краљевац“

Садржај научно-истраживачког рада на заштићеном природном добру одређен је првенствено присутном разноврсношћу и богатством биљних заједница и значајном флором и фауном. Генерална смерница научно-истраживачког рада је праћење свих природних вредности, а у циљу спровођења адекватне заштите и очувања укупног биодиверзитета.

Посебно је потребно обављати детаљна истраживања и утврдити значајне чиниоце биолошке разноврсности, надовезујући се при томе на Студију заштите из 2003. године. Имајући у виду широк спектар организама и недовољну истраженост подручја, на простору Резервата потребно је употпунити спискове органских врста и утврдити њихов просторни распоред, популације и угроженост.

Образовни рад пре свега ће бити усмерен на основношколску популацију из окружења, која ће се кроз теренске екскурзије и предавања по школама упознати са основним вредностима Резервата. У зависности од посећености, ови програми примењиваће се и на ђаке и студенте из ширег окружења. У том смислу, у плану је смишљање, израда и набавка одговарајућих едукативних садржаја.

Утврдиће се могућности и припремити пројекат организовања еко кампа са едукативним и истраживачким садржајима, у оквиру кога ће се утврдити услови и начини реализовања програма и планова рада.

Управљач ће се уз стручну помоћ Завода кадровски и технички опремити за успостављање, обраду и депоновање документације и података као базе информационог система. За обављање ових послова неопходна је набавка једног персоналног рачунара. Информациони систем са базом података користиће како за спровођење мера заштите и унапређивања природних вредности заштићеног добра, тако и за даља истраживања, те као основ за израду информативно-пропагандних материјала.

Студијска, програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности на:

1) заштити посебних природних вредности: израда годишњег Програма управљања који се ради на основу Плана управљања и представља план реализације истог за сваку годину појединачно, израда Програма и пројеката заштите природних вредности Специјалног резервата природе „Краљевац“, измене и допуне планских аката (*основе: ловне, риболовне, водопривредне и др.*) и др.;

2) заштити и коришћењу обновљивих природних ресурса: израда Програма и планских акта којима се регулише коришћење обновљивих природних ресурса, што је обавеза не само УСР „Делиблатско језеро“ као управљача заштићеним природним добром, већ и свих других корисника подручја Специјалног резервата природе „Краљевац“ (*локално становништво, произвођачи здраве хране, произвођачи млечних производа и др.*);

3) уређењу СРП „Краљевац“: израда пројеката и програма у складу са Просторним планом Републике Србије од 2010. до 2020. године („Сл.гл.РС“ бр. 88/10), Уредбом о проглашењу Специјалног резервата природе „Краљевац“. Рурална подручја су углавном изостављена из циклуса сакупљања отпада што има у готово свим селима за последицу постојање локалних сметилишта, често смешетених на најнеприхватљивијим локацијама (крај путева);

4) презентацији СРП „Краљевац“ и сарадњи са локалним становништвом и другим корисницима резервата: кроз израду разних програма и пројеката презентације и популаризације заштићеног подручја.

Сарадња са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности на подручју СРП „Краљевац“

Удружење спортских риболоваца, од момента проглашења подручја Краљевац за национално заштићено природно добро, као управљач настојало је да оствари сарадњу са локалним становништвом, локалном самоуправом и другим корисницима подручја ПП СРП „Краљевац“ и то ће бити приоритет у наредном планском периоду.

Када се говори о Краљевцу као заштићеном подручју веома је значајно да локална заједница препозна природне вредности подручја на коме живи, да схвати значај заштите природе, да прихвати концепт заштите и одрживог развоја заштићеног подручја, који је општеприхваћен и у другим Европским земљама, а то је предност живљења и рада у заштићеном природном добру .

Схватајући значај добре комуникације и сарадње са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности на подручју СРП „Краљевац“, УСР „Делиблатско језеро“ у оквиру Плана управљања дефинисао је низ активности које треба да допринесу остварењу зацртаног циља.

Подручје СРП „Краљевац“ карактерише депопулација, као и недовољна развијеност, тако да је пред управљачем изразито тежак задатак остварења сарадње и едукације старије популације становништва и паралелено са тим активности на повратку становништва на подручје Краљевац која ће у будућности бити, један од центара одрживог развоја у Србији.

На подручју СРП „Краљевац“ поред локалног становништва које ту живи и власник је пољопривредног земљишта и шума, постоје и други корисници и власници непокретности (*УСР „Делиблатско језеро“ је у двострукој улози, с једне стране је власник пољопривредног земљишта, а са друге стране поверено му је и управљање СРП „Краљевац“; ЈП „Електропривреда Србије“; ЈВП „Воде Војводине“, МЗ „Делиблато“ и др.*) са којима управљач планира остварење и развијање сарадње у области заштите и развоја СРП „Краљевац“.

Годишњим програмима управљања СРП „Краљевац“, између осталог, планирају се и конкретни облици сарадње са локалним становништвом, корисницима и власницима непокретности на подручју СРП „Краљевац“, као и учешћа на сајмовима, стручним скуповима и др.

Управљач СРП „Краљевац“ ће спроводити образовне-промотивне активности, које ће се базирати на организовању предавања за различите интересне и узрастне групе. Проводиће се и сарадња са туристичким организацијама, као и невладиним

организацијама, али и са медијима уз истицање постигнутих резултата на заштити, истраживању и проблемима које прати заштита природних вредности подручја.

Динамика и субјекти реализације Плана управљања СРП „Краљевац“

Уружење спортских риболоваца „Делиблатско језеро“ Делиблато, управљач заштићеног подручја План управљања СРП „Краљевац“ за период 2020. - 2029. године, конципирало је према захтевима и задацима које треба да оствари сагласно Акту о заштити.

План управљања СРП „Краљевац“ конципиран је по годинама и планираним видовима радова који се могу груписати у :

1) Израда планских докумената и аката која обухвата израду:

- Плана управљања СРП „Краљевац“ (субјект: управљач; динамика: 2020. година и у 2029. години за наредни период од десет година);
- Годишњи програм управљања СРП „Краљевац“ (субјект: управљач; динамика: сваке године се ради и то до 15. новембра текуће за наредну годину уз обавезу доставе Министарству заштите животне средине на давање сагласности);
- Извештај о остварењу годишњег програма управљања СРП „Краљевац“ (субјект: управљач; динамика: сваке године се ради и то до 15. децембра текуће године за текућу годину уз обавезу доставе Министарству заштите животне средине.
- Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби (субјект: управљач; динамика: правилник је израђен, добијена је сагласност Министарства);
- Одлуке о накнадама за коришћење природних вредности и услуга СРП „Краљевац“ (субјект: управљач; Одлука је израђена, добијена је сагласност Министарства, а објављена је у „Сл.Гл.РС“ бр 36/2017);
- Програма унапређења рибарства – средњорочних и годишњих (субјект: управљач; динамика: за наредни средњорочни период уз обавезу доставе Покрајинском секретаријату за урбанизам и заштиту животне средине на давање сагласности и годишњи који се раде до краја текуће за наредну годину).

2) Обележавање СРП „Краљевац“ што обухвата:

- Обележавање спољне границе СРП „Краљевац“, границе режима заштите првог и другог степена, постављање ознака - табли и информативних табли (субјект: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства заштите животне средине и других институција што ће се прецизирати Годишим програмима управљања; динамика: 2020. – 2029. година).

3) Чување Специјалног резервата природе „Краљевац“ што обухвата:

- Организовање Службе заштите, унапређења, промовисања и одрживог развоја СРП „Краљевац“ и чуварске службе сагласно Правилнику о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја (субјект: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства заштите животне средине и других институција што ће се прецизирати Годишим програмима управљања; динамика: 2020. – 2029. година).

4) Уређење Специјалног резервата природе „Краљевац“ што обухвата:

- Постављање путоказа, столова са надстрешницима, израду и постављање корпи за отпатке, израду и постављање ложишта за пикник, уређење и обележавање пешачких и бициклических стаза; кошење траве на местима где су излетишта, видиковци и др. (субјект: управљач уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства заштите животне средине и других институција што ће се прецизирати Годишним програмима управљања; динамика: 2020. – 2029. година).

5) Популаризација и презентација Специјалног резервата природе „Краљевац“ што обухвата:

- Штампање флајера, лифлета, публикација и сл.; израду WEB презентације, израду информативних пунктова, и др. (субјект: управљач и локална самоуправа, уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства заштите животне средине и других институција што ће се прецизирати Годишњим програмима управљања; динамика: 2020. – 2029. година).

6) Пројекти и програми заштите, коришћења, презентације и одрживог развоја Специјалног резервата природе „Краљевац“ што обухвата израду програма и пројеката из области:

- унапређења и развоја пољопривреде;
- туристичке валоризације;
- управљања водама;
- управљања отпадом;
- заштите традиционалних делатности;
- истраживања и мониторинга биљних и животињских врста и др, (субјект: управљач, локална самоуправа, невладине организације и др. уз помоћ у суфинансирању од стране Министарства заштите животне средине и других институција што ће се прецизирати Годишним програмима управљања; динамика: 2020. – 2029. година);
- израда и развој информационог система ГИС-а.

Финансијска средства и материјалне претпоставке за извршење поверених послова управљања СРП „Краљевац“

Сагласно планираним активностима и задацима које треба да изврши Управљач СРП „Краљевац“ у оквиру Плана управљања Специјалним резерватом природе „Краљевац“ за период 2020 – 2029. година процењено је да су неопходна финансијска средства у износу од :

Период 2020- 2029	Учешће (динара)			Свега (динара)
	УСР „Делиблатско језеро“	Буџета РС	Накнаде	
	7.104.512	47.577.934	7.998.554	62.525.000
%	11,36	76,09	12,79	100,00

С обзиром да се План управљања СРП „Краљевац“ ради за период од 10 година, као и да је тешко у овом тренутку предвидети трошкове у десетој години примене Плана управљања, за сваку годину дате су пројекције видова радова које треба урадити сходно планираним циљевима уз процену потребних финансијских средстава полазећи од садашњих јединичних трошкова.

Такође у Плану управљања СРП „Краљевац“, имајући у виду значај заштићеног подручја, као и мере и активности које се морају спровести у десетогодишњем периоду, планирано је да учешће Буџета Републике Србије у суфинансирању реализације Програма управљања буде значајно веће у односу на учешће управљача.

У циљу квалитетног и ефикасног спровођења радова на реализацији Плана управљања, Управљач мора обезбедити и неопходне материјалне услове.

Извршење радова на реализацији Плана управљања у највећој мери ће зависити од могућности наплате средстава из накнада.

За управљање СРП „Краљевац“ Управљач користи просторије управне зграде истраживачко-едукативног центра УСР „Делиблатско језеро“. Ради побољшања услова рада неопходно је извршити додатну адаптацију самих просторија набавком канцеларског намештаја и опреме (*столови, столице, ормари за смештај документације*), додатних грејних тела и извршити адаптацију постојећих, набавку рачунарске опреме и опреме за презентацију (*пројектор и платно*).

За квалитетан рад чуварске службе неопходно је опремање у виду: униформе, службене легитимације, неопходне опреме за рад (*теренско возило и моторцикл, гориво, лап топ, фото апарат, двоглед, GPS уређај*) и стручно усавршавање.

План управљања СРП „Краљевац“ спроводи се Годишњим програмом који садржи:

- послове и задатке који се непосредно спроводе у текућој години,
- динамику извршења програмираних радова, послова и задатака и
- неопходна финансијска средства за реализацију Годишњег програма управљања.

На Годишњи програм управљања СРП „Краљевац“ сагласност даје Министарство надлежно за послове заштите животне средине.

Финансирање заштићеног подручја, према Закону о заштити природе, обезбеђује се из:

- Средства буџета Републике, аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе;
- Дела накнаде за коришћење природних ресурса и добара у заштићеном природном подручју, у складу са посебним законима;
- Дела накнаде за загађивање животне средине на територији заштићеног подручја;
- Накнада за коришћење заштићеног подручја;
- Прихода остварених у обављању делатности, односно управљања заштићеним подручјем ;
- Средства обезбеђених за реализацију планова, програма и пројеката у области заштите природе;
- Донација, поклона и помоћи;
- Других извора у складу са законом;

Део буџетских средстава обезбеђује се из субвенција за заштићена природна добра од националног интереса које се сваке године утврђују Законом о буџету Републике Србије и додељују управљачима заштићених подручја од националног интереса на основу посебне уредбе Владе.

Право на коришћење ових средстава имају сви управљачи заштићених подручја од националног интереса, односно национални паркови и заштићена подручја проглашена уредбом Владе. Управљачи подnose захтев за доделу субвенција министарству надлежном за послове животне средине и са тим министарством закључују уговор о висини и начину коришћења односно намени тих средстава.

Политика расподеле средстава субвенција, у оквиру укупних средстава утврђених Законом о буџету, подразумева да Управљач заштићеног подручја у једној години може добити већа средства а у другој мања, у зависности од значаја и приоритета субвенционисаних радова и активности, тако да та средства не морају имати континуирани раст у десетогодишњем периоду. То значи да се лимити утврђени фискалном стратегијом на разделу министарства надлежног за послове животне средине, у оквиру кога су и средства субвенција, не морају нужно односити на појединачне кориснике субвенција, већ та средства појединим управљачима у некој години могу бити значајно умањена а другим повећана, уколико се ради о завршетку започетих или започињању нових пројеката који су од општег интереса.

Поред обезбеђења финансијских средства за реализацију Плана управљања неопходно је да:

- Управљач организује Службу заштите, унапређења, промовисања и одрживог развоја СРП „Краљевац“ сагласно Правилнику о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја (*„Сл.гл.РС“*, број 85/2009).
- Управљач организује Чуварску службу сагласно Правилнику о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја (*„Сл.гл.РС“*, број 85/2009), Уредби о проглашењу СРП „Краљевац“ (*„Сл.гл.РС“*, број 14/2009) и Правилнику о унутрашњем реду и чуварској служби СРП „Краљевац“.
- Управљач донесе управљачка документа (*План управљања, Програм управљања, Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби, Одлуку о накнадама за коришћење СРП „Краљевац“ и др.*) и на иста добије сагласност надлежних министарстава.

- Управљач и други корисници СРП „Краљевац“ ускладе своје планове, програме и основе са Уредбом о проглашењу СРП „Краљевац“.
- Управљач оствари сарадњу са свим корисницима СРП „Краљевац“ (*ПТТ Србије и другим јавним предузећима*), локалном самоуправом, локалним становништвом, невладиним организацијама и другим институцијама у области заштите, унапређења, промовисања и одрживог развоја СРП „Краљевац“.
- Управљач оствари сарадњу и има помоћ у спровођењу прописаних режима заштите на подручју СРП „Краљевац“ од стране републичке инспекције за заштиту природе и животне средине.
- Надлежне институције донесу секторске/гранске планове и програме, урбанистичке планове, као и програме уређења грађевинског земљишта .
- Програме и пројекте из области заштите, унапређења, промовисања и одрживог развоја СРП „Краљевац“ заједнички раде управљач и Завод за заштиту природе Србије, Министарство заштите животне средине, Министарство културе и информисања, Шумарски и Биолошки факултет и друге научне и истраживачке институције, као и локална самоуправа и невладине организације.

Средства из буџета Републике Србије за финансирање Специјалног резервата природе „Краљевац“ за период 2020-2029. година, за 2020., 2021., и наредне године биће планирана у оквиру лимита који ће бити опредељени на размену министарства надлежног за послове заштите животне средине од стране Министарства финансија у складу са билансним могућностима. Уколико средства из буџета Републике Србије у наведеним годинама буду додељена у износу мањем од планираног у Плану управљања, извршиће се измене истог ради усаглашавања са одобреним средствима.